

"ช่วยเขา เพื่อให้เขาช่วยตัวเองได้" เป็นหลักการสำคัญของโครงการที่ผู้เขียนปฏิบัติด้านสังคมสงเคราะห์ในกรมประชาสงเคราะห์มาเป็นเวลายาวนาน จึงได้พยายามหาวิธีการที่จะช่วยให้ประชาชนได้มีส่วนช่วยตัวเองได้ให้มากที่สุดด้วย วิสัยทัศน์ที่ดีที่สุดอย่างหนึ่ง ก็คืออาชีพประชาชนที่อยู่ในสังคมระบอบการปกครองที่เล็กที่สุด คือ หมู่บ้าน ให้จัดตั้งองค์กรสังคมสงเคราะห์เอกชนในระดับหมู่บ้านขึ้นมาในลักษณะที่เป็นของประชาชน ดำเนินการโดยประชาชน และเพื่อประชาชน จึงได้เริ่มดำเนินการเป็นครั้งแรกเมื่อปี 2527 ที่จังหวัดปราจีนบุรี โดยจัดทำโครงการจัดตั้งศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านขึ้นมาควบคู่กับโครงการอบรมวิชาสังคมสงเคราะห์เบื้องต้น แก่กำนันผู้ใหญ่บ้านภายใต้สตีปัญญา และความสามารถของผู้เขียนที่มีอยู่ในขณะนั้นเท่านั้น

โดยที่ผู้บังคับบัญชาทุกระดับในกรมประชาสงเคราะห์ และกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม มีวิสัยทัศน์อันกว้างไกลได้เห็นว่า ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน จะเป็นประโยชน์และเป็นที่ยิ่งแห่งแรกของประชาชนที่ประสบความทุกข์ยากเดือดร้อนแล้ว ยังเป็นการช่วยลดภาระงานทางด้านสังคมสงเคราะห์เบื้องต้น และเพิ่มอาสาสมัครสังคมสงเคราะห์ในท้องถิ่นทั่วประเทศ ซึ่งเป็นการช่วยเสริมอาสาสมัครงานด้านประชาสงเคราะห์ และเป็นการดึงเอาภาคเอกชนเข้ามาร่วมดำเนินงานด้านสังคมสงเคราะห์อีกทางหนึ่งด้วย จึงทำให้เกิดนโยบายงานสังคมสงเคราะห์ขั้นมูลฐาน โดยได้กำหนดคำให้เป็นแผนดำเนินงานของกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม และได้ถูกกำหนดเป็นนโยบายของรัฐบาลในที่สุดด้วย จากผลของการต่อเนื่องนี้เอง จึงทำให้เป็นแรงใจและกำลังใจให้เขียนเรื่อง "การสังคมสงเคราะห์ขั้นมูลฐานในรูปแบบของศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน" โดยเขียนจากประสบการณ์ และความทรงจำ แต่อย่างไรก็ตามหนังสือฉบับนี้ได้สำเร็จผลออกมาได้ ก็เพราะได้รับสนับสนุนทั้งกำลังใจ กำลังใจ และกำลังใจสติปัญญาจากผู้บังคับบัญชาทุกระดับเป็นอย่างดียิ่ง สำหรับการจัดพิมพ์รูปเล่ม และอื่น ๆ ได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ของกองสงเคราะห์ผู้ประสบภัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณอัจฉรา เขียมเพ็ง คุณประณีต กิรพันธุ์ และคุณจันทร์เพ็ญ แก้วกมร จึงขอขอบคุณผู้ให้ความร่วมมือด้วยดีทุกท่านไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

(นายประพัทธ์ พงษ์ทอง)

712.05.6
ป317ก
2540

ห้องสมุดกระทรวงแรงงาน
และสวัสดิการสังคม

05765

การสังคมสงเคราะห์ขั้นมูล

19 มิถุนายน 2540

บทคัดย่อ

การสังคมสงเคราะห์ที่มูลฐานในรูปแบบ ของศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน

สภาพสังคมไทยได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพความเจริญแต่ละยุคสมัยสภาพสังคมไทยในยุคเริ่มแรกหรือยุคประวัติศาสตร์มีความเรียบง่ายตามธรรมชาติ ไม่มีปัญหาเรื่องความเป็นอยู่จะมีก็แต่เฉพาะปัญหาการแก่งแย่งกันเป็นผู้นำหรือเป็นเจ้าผู้ครองนครถึงกับมีการรบพุ่งกันทำาให้ประชาชนต้องได้รับความเดือดร้อน แต่พอล่วงเลยมายุคปัจจุบัน เกิดปัญหาการแก่งแย่งกันเป็นผู้นำที่เราเรียกว่าปัญหาการเมือง ยังมีปัญหาด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และมลภาวะต่าง ๆ อีกด้วย เหตุที่มีปัญหาเหล่านี้เพิ่มขึ้นมาก็เพราะว่ามาจากเหตุอันสำคัญประการหนึ่งก็คือ การเพิ่มของประชากรอย่างรวดเร็ว ทำให้ที่พำกินน้อยลงหรือหมดไปจนที่สุด จึงเป็นเหตุให้เกิดปัญหาทางสังคมตามมา เช่น ปัญหาขาดแคลนที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย ปัญหาสุขภาพจิต และปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น

การปกครองของสังคมไทยนั้น มีการปกครองตั้งแต่ระดับเล็กที่สุด คือ ระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด สำหรับหมู่บ้านได้มีการพัฒนาระดับหมู่บ้านมาโดยตลอด ฉะนั้นหมู่บ้านจึงเป็นสังคมเริ่มต้นของประชาชนที่อยู่ร่วมกัน แต่เนื่องจากเกิดปัญหาด้านต่าง ๆ ทำให้หมู่บ้านมากมายต้องอยู่ในสภาพที่ด้อยความเจริญและประชาชนในหมู่บ้านก็ยากไร้ และยังไม่เจริญเท่าเทียมกับประชาชนในเมืองใหญ่ ๆ เมื่อสภาพสังคมในหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไป การดำเนินชีวิตของชาวบ้านก็อยู่ในลักษณะซึ่งดีซึ่งเด่นแก่งแย่งการทำมาหากิน จึงทำให้วัฒนธรรมความเป็นอยู่แบบตัวใครตัวมันเกิดขึ้นมาแทนที่ควรเกื้อกูลกันก็ลดน้อยลงไป หรือแทบจะไม่มีเอาเลย จึงจำเป็นต้องอาศัยความช่วยเหลือจากทางบ้านเมือง ได้แก่ หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบต่าง ๆ เข้ามาช่วยแก้ไขลดปัญหาดังกล่าว แต่ก็ไม่ทั่วถึงเนื่องจากหมู่บ้านมีจำนวนมาก คนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านมีเกือบ 60% ของประชากรทั้งหมด ซึ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐที่จะให้บริการช่วยเหลือก็มีไม่เพียงพอ จึงทำให้ประชาชนที่ยากไร้ด้อยโอกาสยังขาดการดูแลช่วยเหลือจากราชการในหมู่บ้านต่าง ๆ อีกเป็นจำนวนมาก หากคอยแต่ให้ราชการเข้าไปช่วยเหลืออย่างเดียว ก็จะไม่ทั่วถึงทันต่อเหตุการณ์และจะเป็นปัญหาหมักหมมต่อไป เป็นทวีคูณ

ฉะนั้นการช่วยเหลือประชาชนผู้ยากไร้ในหมู่บ้าน จึงต้องอาศัยหลักการสังคม-สงเคราะห์ที่มูลฐาน กล่าวคือ พยายามให้ประชาชนได้มีส่วนช่วยเหลือประชาชนที่ทุกข์ยากเดือดร้อนของตนเองในสังคมหมู่บ้านก่อน โดยนำหลักการสังคมสงเคราะห์เบื้องต้นมาใช้ ซึ่งจะ เป็นวิธีการให้ชาวบ้านได้ช่วยตัวเองก่อนในปัญหาความเดือดร้อนเบื้องต้น รูปแบบการช่วยเหลือ

12.05.6

เลขเรียกหนังสือ.....	๘ ๖๑๗ ก ๒๕๔๐
เลขทะเบียน.....	๕๗๕๕
วันที่.....	๒๕ ๒๕.๒. ๒๕๔๕

ตัวเองในเบื้องต้นที่เห็นว่าดี ก็คือ รูปแบบของศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ที่ราษฎรประจำหมู่บ้าน กล่าวคือ ให้ประชาชนในหมู่บ้านรวมตัวกันตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน โดยมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นแกนนำ ซึ่งกำนันผู้ใหญ่บ้านจะได้รับการอบรมวิชาการส่งเสริมสหกรณ์ที่เบื้องต้น ซึ่งว่าการช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยากนั้นไม่มีวิธีการตามหลักการแบบง่าย ๆ มีอย่างไบบ้าง นอกจากนั้นให้ชาวบ้านจัดหาเงินกองทุนของตนเองไว้สำหรับช่วยเหลือ หรือแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนเล็กน้อยเบื้องต้นด้วย ดังนั้นศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ที่ราษฎรประจำหมู่บ้านจึงมีลักษณะ เป็นองค์กรส่งเสริมสหกรณ์ที่เอกชนในระดับท้องถิ่น ซึ่งการดำเนินงานนี้ได้เริ่มทดลองที่จังหวัดปราจีนบุรี เมื่อปี 2527 ปรากฏว่า ได้ผลดีเป็นที่น่าพอใจ ประชาชนเห็นชอบด้วยและขยายผลไปจนถึงจังหวัดอื่น ๆ ในที่สุดปี 2530 รัฐบาลจึงกำหนดให้โครงการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ที่ราษฎรประจำหมู่บ้านเป็นนโยบายของรัฐบาลให้หมู่บ้านทั่วประเทศจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ที่ราษฎรประจำหมู่บ้านขึ้นให้ครบภายในปี 2540 นอกจากนั้นรัฐบาลยังเห็นความสำคัญและความจำเป็นของศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ที่ราษฎรประจำหมู่บ้าน ด้วยการจัดงบประมาณสนับสนุนให้แก่ศูนย์ฯ เป็นเงินกองทุนสำหรับช่วยเหลือราษฎรที่เดือดร้อนในหมู่บ้านศูนย์ฯ ละ 12,500 บาท อีกด้วย

อย่างไรก็ตามการดำเนินงานจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ที่ราษฎรประจำหมู่บ้านเท่ากับหมู่บ้านจำนวนมากทั่วประเทศ ซึ่งมีประชากรเป็นจำนวนมากด้วย แต่ทางราชการเองก็ขาดกำลังเจ้าหน้าที่ที่จะคอยดูแลสนับสนุนศูนย์ฯ ได้อย่างทั่วถึง จึงทำให้การดำเนินงานด้านส่งเสริมสหกรณ์ที่ราษฎรประจำหมู่บ้านยังประสบปัญหาและอุปสรรคอยู่มาก อาทิปัญหาขาดเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่เพียงพอ และยังไม่เรียนรู้ความเข้าใจงาน เรื่องศูนย์ฯ สักซึ่งดีพอ ประชาชนเองก็ขาดความรู้ความเข้าใจงานเรื่องศูนย์ฯ เนื่องจากขาดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ศักยภาพของชาวบ้านแต่ละแห่งก็แตกต่างกันออกไป และที่มีปัญหา ก็คือ การเร่งรัดจัดตั้งศูนย์ฯ มากและเร็วเกินไปจนเวลาที่จำกัด ทำให้การจัดตั้งศูนย์ฯ ได้แต่ปริมาณแต่คือขาดคุณภาพของศูนย์ฯ ดังนั้นถ้าจะให้ศูนย์ฯ มีประสิทธิภาพกว่าที่เป็นอยู่ก็ต้องทำให้ชาวบ้านมีความพร้อมในทุกด้าน และมีศักยภาพพอที่จะดำเนินงานช่วยเหลือตัวเองได้ จึงค่อยจัดตั้งศูนย์ฯ ปัจจุบันนี้มีองค์การบริหารส่วนตำบลที่เรียกว่า อบต. แล้ว ก็ควรพิจารณาให้ศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ที่ราษฎรประจำหมู่บ้านอยู่ในความดูแลของ อบต. โดยรัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐให้การสนับสนุนด้านวิชาการ และงบประมาณเท่าที่จำเป็น ก็จะทำให้การดำเนินงานของศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ที่ราษฎรประจำหมู่บ้านมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลเป็นที่พึงพอใจของประชาชนที่ตกทุกข์ได้ยากในหมู่บ้านต่อไปนานเท่านาน

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1	
1. บทนำ	1
1.1 สภาพสังคมในยุคประวัติศาสตร์	1
1.2 สภาพสังคมในยุคหลัง	2
บทที่ 2 ปัญหาสังคมไทยในปัจจุบัน	
ก. ปัญหาเศรษฐกิจ	5
ข. ปัญหาทางสังคมและวัฒนธรรม	8
ค. ปัญหาทางการเมืองและการปกครอง	10
บทที่ 3 การปกครองของสังคมไทย	11
1. การปกครองในระดับหมู่บ้าน	11
2. สภาพสังคมไทยในอดีต	13
บทที่ 4 หน้าที่หลักการสังคมสงเคราะห์ที่เข้าแก้ปัญหาสังคม	17
1. การสังคมสงเคราะห์ทั่วไป	17
2. จุดเริ่มต้นของการสังคมสงเคราะห์ชั้นมูลฐาน	19
บทที่ 5 ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน (ศคบ.)	23
1. ประวัติความเป็นมาของศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน	23
2. การจัดตั้งศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน	23
3. บทบาทหน้าที่ของศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน	34
4. แนวทางการระดมทรัพยากร	37
บทที่ 6 การพัฒนาศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน (ปัจจุบัน)	40
1. ความหมายของศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน	41
2. ขั้นตอนในการดำเนินงานจัดตั้งศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน	41
3. คณะกรรมการศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน	42
4. หน้าที่ของคณะกรรมการศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน	43

	หน้า
5. เงินกองทุนศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน	44
6. ผู้ประสานงานศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน	45
7. ยุทธศาสตร์การพัฒนาศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน	46
บทที่ 7 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน	49
1. ปัญหาและอุปสรรคสมัยแรกเริ่ม	49
2. ปัญหาอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับประชาชน	53
3. ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารและวิธีการดำเนินงาน	53
บทที่ 8 สรุปและข้อเสนอแนะ	56
1. สรุป	56
2. ข้อเสนอแนะ	57
บรรณานุกรม	60